

„MEZŐTÚR ÉRTÉKE, KÖZÖSSÉGÜNK EREJE”

[DOI 10.35402/kek.2020.2.3](https://doi.org/10.35402/kek.2020.2.3)

Absztrakt

A tanulmány célja, hogy egy kisvárosi esettanulmányon keresztül bemutassa, hogy a helyi kultúrára és örökségre építő helyi identitás és imázs teremtés milyen szerepet játszhat a társadalmi integrációban egy vidéki kisvárosi miliőben. A vizsgálat középpontjában egy alföldi kisváros: Mezőtúr áll. Az esettanulmány a lokális kultúra és az ehhez kapcsolódó értékteremtés integrációs erejét vizsgálja, arra keresve a választ, hogy a helyi társadalom integrációjában milyen szerepet játszik a helyi imázs és identitás, ebben hogyan vesznek részt a helyi kulturális, gazdasági és politikai élet legfontosabb szereplői.

Abstract

The aim of the paper is to present a case study on the role of local culture and heritage-based identity and image building in local social integration in a rural small town milieu. The paper presents the case study of Mezőtúr, a small town in Northern Great Plain region in Hungary. The case study analyses the social integration forces of local culture and related activities. We seek to understand the role of local image and identity in local social integration and especially how the local cultural, economic and political actors are participated and involved in it.

A tanulmány célja, hogy egy kisvárosi esettanulmányon keresztül bemutassa, hogy a helyi kultúrára és örökségre építő helyi identitás és imázssteremtés milyen szerepet játszhat a társadalmi integrációban egy vidéki kisvárosi miliőben. Az esettanulmány középpontjában a helyi kultúra és hagyományok társadalmi integrációban játszott szerepe áll, és csak ehhez kapcsolódóan érintjük a gazdasági és politikai integráció kérdését is.

A vizsgálat középpontjában egy alföldi kisváros, Mezőtúr áll. Az esettanulmány a lokális kultúra és az ehhez kapcsolódó értékteremtés integrációs erejét vizsgálja, arra keresve a választ, hogy a helyi társadalom integrációjában milyen szerepet játszik a helyi imázs és identitás, ebben hogyan vesznek részt

a helyi kulturális, gazdasági és politikai élet legfontosabb szereplői. Milyen integrációs és dezintegrációs mechanizmusok érvényesülnek.

A tanulmányban alkalmazott kultúra központú megközelítés illeszkedik és támaszkodik arra a vidékszociológiai irányzatra, amely a lokális közösségek fejlődésének és integrációjának kulcsát az endogén tényezőkben látja (Murdoch 2000; Ray 1998; Van Der Ploeg és mtsai 2000) és a helyi sajátosságokra építve (place-based), a hely megalkotásán (place-making) keresztül értelmezi és képzei el a lokális fejlődést és társadalmi integrációt (Horlings – Roep – Wellbrock 2018; Lew 2017; Williams 2014).

Tanulmányunkban a helyi kultúra, gazdaság és politika szereplőivel készített kvalitatív szociológiai kutatások¹ eredményein keresztül mutatjuk be a kisvárosi integráció mechanizmusait középpontba állítva a helyi sajátosságokra építő lokális imázs és identitásépítést és közösségfejlesztést.

A hely sajátosságai és a társadalmi integráció

Az 1990-es években a vidékfejlesztési politikában lezajlott egy fordulat, amelynek következtében a korábbi modernizációs, külső erőforrásokon alapuló exogén fejlesztést felváltotta a helyi természeti és társadalmi erőforrásokra építő endogén, a lokális közösségek fejlődését, fejlesztési kapacitását középpontba állító fejlesztéspolitika (Van Der Ploeg és mtsai 2000). A fejlesztéspolitika ún. kulturális fordulata megváltoztatta a vidékszociológiai kutatások

1 A tanulmány alapját három kutatás körében készített, összesen 38 interjú képezi. Az első a 2013–2015 között lezajló NKPR-2013-5564 *A kulturális örökség és a vidék társadalmi integrációja* című kutatás volt, melynek keretében 2014–2015-ben készültek interjúk Mezőtúron, a második a Bolyai Posztdoktori Ösztöndíj keretében zajló *Kreatív vállalkozások a vidéki Magyarországon* című kutatás volt, melynek keretében 2017 és 2019 között készültek interjúk Mezőtúron, míg a harmadik projekt az MTA Kiválósági Együtműködési Program Mobilitás Kutatási Centrum projekt volt, amely keretében 2019-ben készültek interjúk Mezőtúron. Írásom címét a Türi Kamra helyi termékbolt szlogenje adta.

megközelítését is, a vizsgálatok az endogén fejlesztési lehetőségek felé fordultak és megállapították, hogy a fejlődés kulcsát a helyi identitások és imázsok felértékelése és ezen keresztül a helyi kapacitások kibontakozása jelentheti, azaz helyi, specifikus kulturális rendszerek jelenthetik a kulcsot a vidék társadalmi és gazdasági felemelkedéséhez. Ezek lehetnek a hagyományos ételek, helyi nyelvjárás, folklór, helyi művészetek, kézművesipar, történelmi látnivalók, irodalmi utalások, valamint a természeti környezet (Murdoch 2000; Ray 1998, 2006). Ezt a fajta megközelítést Ray a kultúra-gazdaság modelljében fejtette ki, amelyben azokat a vidékfejlesztési megközelítéseket összegzi, amelyeknek a célja a helyi gazdaság fellendítése és a terület felértékelődése a helyi kulturális identitás segítségével.

Ezek a helyi erőforrásokra építő, endogén fejlesztéseket középpontba állító vidékszociológiai megközelítések szorosan kapcsolódnak egy szélesebb társadalomtudományos irányzathoz, az ún. hely alapú (place based) megközelítésekhez, amelyekben a központi fogalmak a hely jelentése (sense of place), a helyhez való kötődés (place attachment), a hely identitása (place identity), valamint a hely megalkotása (place-making) (Williams 2014). A hely jelentését (sense of place) gyűjtőfogalomként értelmezhetjük, amely magában foglalja a helyspecifikus hiedelmeket, amelyek leginkább a hely identitásában ragadhatók meg, a helyhez kapcsolódó érzelmeket, amelyek a helyhez kötődés szempontjából kulcsfontosságúak, és a helyhez kapcsolódó, azaz helyfüggő viselkedéseket és cselekvéseket (Jepson – Sharples 2015). A helyhez való kötődés néhány szerzőnél része a társadalmi kohézió definíciójának is. A helyhez kötődést úgy értelmezik, mint az emberek gyakorlati és érzelmi kapcsolódását a helyhez, és az így meghatározott helyhez kötődésnek pozitív hatása van az emberek életére és jólétére (Forrest – Kearns 2001; Smith – Csurgó 2018). Kutatások bizonyítják, hogy a társadalmi kohézió hozzájárul a hely identitásához, és azok a társadalmak, amelyekben a társadalmi kohézió gyenge vagy hiányzik jellemzően a helyhez kötődés is gyenge (Uzzell – Pol – Baden 2002; Cramm – Nieboer 2015; Barolsky – Gould 2016). Bár Graham és munkatársai a történelmi környezet és a hely jelentése (sense of place) közötti kapcsolatot hangsúlyozzák, végül arra a következtetésre jutnak, hogy a helyhez kötődés kialakulásában a közösségi hálózatok fontosabbak lehetnek, mint az épített környezet (Graham – Mason – Newman 2009).

A kulturális örökség központi szerepet játszik a hely alapú identifikációs folyamatokban, amelyek mind társadalmilag, mind pedig szimbolikusan erőteljesek lehetnek. Marsden (1999) szerint új identitások és kultúrák jöhetnek létre, amikor új társadalmi formációk jönnek létre a vidéki terekben. A vidéki térségek jellegzetes életformát kínálnak a posztmodern világban. Néhány térségben mindez a termékek és szolgáltatások alapját jelenti, amit akár turizmusként, akár kézműves termékként, akár regionális különlegességként értékesítenek. Míg más helyeken a helyi identitás védelme, ami kapcsolódhat a társadalomhoz vagy természethez egyaránt, és a fejlesztések számos formájának visszautasítását eredményezi. Az azonban lényeges, hogy mindkét esetben újradefiniálják a kulturális identitást, ez néhány esetben járhat a veszteség érzésével is a helyi közösségek számára, ugyanakkor számos esetben az új képek és képzetek segítenek megtalálni a hely megkülönböztető identitását (Mitchell 1998; Marsden 1999; Panelli – Stolte – Bedford 2003).

Számos szerző hangsúlyozza, hogy a helyi események, örökség, vagy helyhez köthető gasztronómia és élelmiszer körül kialakuló identitások összeolvadnak a gazdasági lehetőségekkel és tevékenységekkel, így egy vidékfejlesztési stratégiává formálódhatnak. A vidéki helyi identitás kialakulásában fontos szerepe van a városiak vidékről alkotott percepciójának, ahol a vidék romantikus, idealizált értelemben jelenik meg (Ray 1998; Walker 2002; Bell 2006; Short 2006). A természet és a vidék esztétikai szempontjai fontos társadalmi tőkét és identitást jelentenek a helyi vidéki közösségek számára. A tanulmányok rámutattak a vidéki térségekben és a vidéki identitásokban bekövetkező változásokra, amelyek a vidéki helyek rekreációs funkcióinak erőteljes növekedésével párhuzamosan zajlanak (Halfacree 2006; Csurgó 2013).

A helyi kultúra és hagyomány újraalkotásának és újrafelfedezésének, a lokalitás konstrukciójának nem csupán a rekreációs, turisztikai hasznosítás szempontjából van jelentősége, de jelentős hatást gyakorol a helyi vagy nemzeti identitásra és annak újraértelmezésére, újraalkotására is. Schuurman és Nyman (2014) a finn lófajta nemzeti identitás és nemzetépítés folyamatában játszott szerepét elemezték. Megállapították, hogy a finn ló a nemzeti diskurzus egyik fő szereplője, a finn ló reprezentációja összekötődik a nemzeti eszmével. A finn ló a mezőgazdasági munkák nosztalgiáját hozza vissza a jelenbe, valamint a természettel való kapcsolatot reprezentálja, és egyben a vidék környezettudatos

életmódhoz és tevékenységekhez kapcsolódó fejlesztését hangsúlyozza. Ezzel együtt a nemzetről szóló diskurzusban a finn lófajta a nemzet modernizációjának és jólétének megteremtőjeként jelenik meg. A hagyományok és a kulturális örökség identitásépítésben játszott szerepét bizonyítja Bessière (1998) is a francia vidéki gasztronómiai, kultúra mint lokális örökség turisztikai hasznosításának elemzésével. Megállapítja, hogy a vidéki gasztronómiai turisztikai felfedezésének háttérében a tájon, szomszédságon és ismertségen alapuló vidéki élet iránti ki nem mondott vágy áll.

Ez a vidéki élet iránti ki nem mondott vágy, azaz a vidék idill értelmezhető a lokális identitás iránti társadalmi igényként is. Caftanzoglou és Kovani (2008) a diskurzuselemzés módszerét segítségül hívva a görög vidék professzionális diskurzusán belül a folklór-diskurzus elemzésével vizsgálták a kulturális identitás és integráció kérdését. Megállapították, hogy a vidéki területek esetében a hivatalos kulturális politika a szélesebb társadalmi-gazdasági fejlesztésektől elkülönítve kezeli a kulturális fejlődést. A kulturális fejlesztések jellemzően a kultúrházak létrehozására koncentrálnak, és ami különösen lényeges, a vidéki kultúrát a folklórral azonosítják. Mindezek azonban a kutatók szerint nem képesek megállítani a helyi identitás pusztulását és nem elégitik ki a fiatalabb generációk szórakozási igényeit sem. A kulturális politikai beavatkozások alapvetően a városi fogyasztók igényeit szolgálják és a városiak vidékreprezentációjára építenek, ami ruralitás folklór-alapú muzeumifikációját eredményezi. A vidéki területek történeti öröksége, sajátos kulturális hagyományai, amelyben a helyi kultúra és identitás gyökerezik és figyelembe veszi a bonyolult és szerteágazó kapcsolatot kultúra, gazdaság és társadalom között, helyi szinten nem jelenik meg ebben a vidéknek a tömegfogyasztásra építő megközelítésében. Ez a fajta kultúrpolitika pedig nem képes kezelni a vidéki fiatalok kulturális deprivációját, azaz kirekesztődéshez, dezintegrációhoz vezet.

A hely megalkotása, a hely identitása és a hely jelentése tehát központi fogalomként jelenik meg a vidékfejlesztésben és alapját jelentheti a helyi társadalom integrációjának is (Moragues-Faus – Sonnino 2012; Ray 1998). Ugyanakkor számos szerző hangsúlyozza, hogy a területi identitás (territorial identity), amelyen a hely jelentése is alapszik, meglehetősen fragmentált és néha ellentmondásos, vitatott. Ugyanakkor az a folyamat, amelyen keresztül létrejön egy közös jelentése a helynek egy adott térben, elősegítheti az együttműködést

a helyi szereplők között, ami a helyi fejlesztések alapját is jelenti (Kneafsey – Ilbery – Jenkins 2001; Mettepenningen és mtsai 2012). Mindezekhez kapcsolódóan vizsgálódásunk célja megragadni azokat a helyi integrációs mechanizmusokat, amelyek a helyi kultúrához kapcsolódóan a hely jelentésének megalkotásán keresztül jelennek meg, azaz a helyi társadalmi integráció hely- és kultúra-alapú vizsgálatát tűzzük ki célul.

Esettanulmányunk alapját kvalitatív, döntően félig strukturált interjúkra építő kutatások jelentik (Kvale 1994), amelyekben a helyi kulturális élet kulcsszereplőivel, a helyi politika meghatározó embereivel, valamint kistermelőkkel és őstermelőkkel, döntően női vállalkozókkal készültek interjúk, amit terepbejárás, valamint néhány esetben fotódokumentáció is kiegészített. Kutatásunk során arra kerestük a választ, hogy melyek a kisváros kulturális életének a legfontosabb jellemzői, az egyes társadalmi szereplők és intézmények hogyan vesznek részt a város életében, melyek a jellemző kapcsolódások, a közösségi élet mely formái vannak jelen a kisvárosban? Külön figyelmet fordítottunk a kulturális intézményekre, a helyi kultúrára és a hagyományokra építő rendezvényekre, vállalkozásokra. Feltérképeztük, hogy kik a helyi társadalom, kultúra és gazdaság legnagyobb tekintéllyel rendelkező szereplői, és mi adja a presztízsüket. Az egyik fő kutatási kérdésünk az volt, hogy mi a kultúra és a helyi örökség és hagyományok szerepe a helyi társadalom integrációjában? A helyi politika hogyan vesz részt, hogyan ösztönzi a kultúra és örökség-alapú integrációt? Összességében tehát azt kívántuk megvizsgálni, hogy melyek a kisváros társadalmának legfontosabb összetartó dimenziói, kulturális, társadalmi eseményei, a társadalmi élet közösségi helyszínei, más településektől megkülönböztető sajátosságai, azaz a hely jelentésének (sense of place) integrációs mechanizmusait vizsgáltuk.

Mezőtúr és a Mezőtúri kistérség: általános helyzetkép

Mezőtúr Jász-Nagykun-Szolnok megye délkeleti részén, a Nagykunság közepén, a Hortobágy-Berettyó és a Körös folyók találkozásánál helyezkedik el. Mezőtúr városi szerepköre több száz évre vezethető vissza. Évszázadokon át bizonyos fokú öngazgatási joggal rendelkezett a Nagykun kerület mezővárosaként, majd a 19. század végén az országos közigazgatásba mint rendezett tanácsú város került

be. Jelenleg Mezőtúr a Mezőtúri járás központja, melynek elődje a Mezőtúri kistérség volt, amely viszonylag új képződmény, bár a települések kapcsolódásának vannak történelmi gyökerei. A mai járás több települése (Mesterszállás, Mezőhék és Kétpó) Mezőtúr igazgatása alá tartozott. A második világháború utáni járási, városkörnyéki rendszerben is az előbbi helyzet állt fenn: a három falut Mezőtúr városkörzetébe sorolták be (Hajdú 2005). A Mezőtúri kistérség 2004-ben lett önálló statisztikai egység,² és ezzel tulajdonképpen helyreálltak a tradicionális térségi kapcsolatok és a 2013-ban kialakított járási rendszernek is ez a formáció lett az alapja. Így jelenleg Mezőtúr járási központ.

A Mezőtúr népességszáma 2017-ben 17.060 fő volt. Az 1960-as – 1970-es években volt a város a népessége csúcspontján. 1970-ben például 22.096 fő volt az állandó népesség száma a városban. Ez a fajta negatív népességváltozási tendencia az egész kistérségre jellemző. A természetes szaporodás mértéke az 1970-es évek egészét tekintve még elérte a 3%-ot a térségben. Az elmúlt évtizedekben drasztikus népességszám-csökkenés volt megfigyelhető. A rendkívüli mértékű népességfogyásban a népszaporulat elmaradása és az elvándorlások nagy száma egymást erősítve játszottak közre. Bár a népmozgalmi folyamatok alakításában az elmúlt húsz évet tekintve a természetes fogyás hatása vált meghatározóvá, összességében szemlélve a vizsgált időszakot, az elvándorlásból származó népességvesztés mégis jelentősebb. A Mezőtúri kistérség települései a 20. század második felétől kezdve negatív vándorlási egyenleggel rendelkeztek. Ez a hetvenes években összességében, azaz a teljes kistérségre vetítve elérte a 2000 főt. Mindebben valószínűleg jelentős szerepet játszott, hogy a Nagykunság és benne Mezőtúr és térsége is több szempontból kimaradt a 20. század második felének a Jász-Nagykun-Szolnok megyét, legnagyobb részt a Tisza vonalát érintő iparosítási hullámából (Tiszafüred, Szolnok, Martfű), és a munkalehetőségek beszűkülésével a lakosság egy mobilabb része elhagyta lakóhelyét (Kézy és mtsai 2017).

A kedvezőtlen népmozgalmi tendenciáknak megfelelően a város és térségének népességének korszerkezete is jelentősen romlott az utóbbi évtizedekben. Az 1990-es évek elején az időskorúak száma még csak $\frac{3}{4}$ -ét tette ki a fiatalokénak. Ez akkor nagyjából megfelelt a vidéki átlagnak, és az

² 244/2003 (XII.18.) Kormányrendelet. A kistérség megállapításáról, lehatárolásáról és megváltoztatásának rendjéről

öregedési index Jász-Nagykun-Szolnok megyében szintén hasonlóképpen alakult. A 90-es és 2000-es évek folyamán a fiatal- és időskorúak egymáshoz viszonyított aránya tovább romlott. Összességében a Mezőtúri kistérségben a 60 évnél idősebb népesség az ezredforduló környékén került többségbe a fiatalokkal szemben, és mára már a térség minden településén ez a helyzet. A kistérség nemzeti-összetételében a magyar mellett egyedül a cigányság jelenik meg mérhető arányban. A 2001-es népszámlálás eredményei szerint a kistérség lakosságának 1,8%-a vallotta magát cigány származásúnak. Ez az országos átlaghoz viszonyítva közepesen alacsonynak mondható. Ehhez azonban hozzá kell tenni azt is, hogy a legutóbbi népszámlálás szerint a térség falvaiban egyáltalán nem, csak Mezőtúron és Túrkevényen vallották magukat cigány származásúnak. A 2001-es népszámlálás eredményei szerint Mezőtúron a lakosság 1,6%-a vallotta magát cigánynak (Kézy és mtsai 2017).

A KSH adatok szerint 2017-ben Mezőtúron 398 regisztrált társas vállalkozás volt. A működő vállalkozások mennyiségét tekintve Mezőtúr legnagyobb gazdasági ágazata a kereskedelem és a gépjárműjavítás (21,6%), mellette 10% feletti a feldolgozóipar (10,7%) és a szakmai, tudományos, műszaki tevékenységet (10,6%) folytató cégek aránya. Mezőtúron a 2017-es adatok szerint a 398 bejegyzett cég összesített árbevétele 26 milliárd forint volt, a foglalkoztatottak összesített létszáma pedig 2461 fő volt.

Mezőtúron a nyilvántartott álláskeresők száma 2017-ben 412 fő volt. Az álláskeresők között az országos átlagnál magasabb részarányt képviselnek a veszélyeztetett korcsoportok. A legkevesebb álláskeresőt a 30-34 éves korosztályból találhatunk, arányuk mindössze 7%. Mindezek mellett 2016-ban a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Kormányhivatal adatszolgáltatása alapján 2022 álláshelyet jelentettek Mezőtúron, a bejelentett álláshelyek 60%-a érintette a közigazgatás, védelem, kötelező társadalombiztosítás ágazatot, emellett kiemelhető még az ingatlanügyek (236 db), a feldolgozóipar (144 db), a kereskedelem, gépjárműjavítás (98 db) és az oktatás (97 db) területe. A közfoglalkoztatásban résztvevők havi átlagos száma 2016-ban Mezőtúron 634 fő volt (Kézy és mtsai 2017).

Mezőtúr térségi és települési szinten is jelentős kihívásokkal küszködik. A legnagyobb problémát a demográfiai folyamatok jelentik. A természetes fogyás, az előregedő népesség az elvándorlás mind a munkaerő-kínálat csökkenését eredményezi,

emellett külön problémát jelent, hogy az elvándorlás elsősorban a népesség képzettebb részét érinti, ezáltal a munkaerő minőségében is kedvezőtlen folyamatok játszódnak le. További nehézséget jelent a kedvezőtlen közlekedés földrajzi helyzet. A városon a 46. sz. főút vonal halad át, ami pedig felújításra szorul. A közúthálózatnál több lehetőség rejlik a vasúti közlekedésben: a város kedvező adottságokkal és ezáltal nagy hagyományokkal rendelkezik a mezőgazdaság területén. A legjellemzőbb a nagy üzemméretű szántóföldi gazdálkodás, de az állattartás is jelentősnek mondható. A mezőgazdasághoz jelentősebb ipari termelés is kapcsolódik: alkatrészgyártás és a mezőgazdasági gépipar – ugyanakkor az élelmiszeripar jelentéktelennek mondható. A városban van működő Ipari park, de a vállalkozási aktivitás alacsonynak mondható, a működő gazdasági szervezetek bevételei jellemzően alacsonyak (a megye 50 legnagyobb vállalkozása között nincs olyan, amely Mezőtúr vagy akár a járás területén működik). A város egyik fő erőssége a középfokú oktatás, amely a Szolnoki és a Karcagi kistérséggel együtt a megye egyik élenjárójának számít. Mezőtúron korábban a felsőfokú oktatás is jelen volt, aminek feléléstése még nem került le a városfejlesztési napirendről.

Politikai helyzetről elmondható, hogy a jelenlegi választásokkal némileg átrajzolódott a város vezetése, annak ellenére, hogy a Fidesz által támogatott, 2010 óta regnáló polgármestert megválasztották, az ellenzéki összefogásból létrejött Tegyük Együtt Közösségünkért Egyesület (TEK) a 8 fős képviselőtestületből 5 helyet szerzett meg, de hogy ez milyen változást hozhat a helyi politikai életben, az egyelőre még nem látható.

Kultúra és lokális integráció

Kutatásunkban arra keressük a választ, hogy a helyi kultúra és hagyományok hogyan járulhatnak hozzá a helyi társadalom integrációjához egy kisvárosi miliőben? A közösségek hagyományos definíciója szerint a térbeliségnek, lokalitásnak központi szerepe van a közösségek kialakulásában. A kisvárosi tér egyik fontos sajátossága, hogy ötvözi a város és vidék sajátosságait. Így például az aktív szomszédosági kapcsolatok annak ellenére jellemzőek a kisvárosra, hogy egyes külső vonásai (pl. a lakóépületek, közterek) vagy a szolgáltatások (iskolák, egészségügy, stb.) esetében városias jellegzetességek és funkciók jelennek meg.

A város és térsége a legfontosabb kulturális értékeit egy folyamatosan bővülő helyi értéktárban gyűjti és teszi közzé. Az értéktárba bárki javasolhat elemeket, amiről egy helyi biztosság dönt. Jelenleg³ az értéktárban 24 elem található, amelyek között számos formában megtaláljuk a fazekassághoz kapcsolódó kulturális örökséget és általában a vidékhez, parasztsághoz köthető hagyományokat, a természeti és épített örökséget, valamint néhány helyi speciális rendezvényt, mint a Túri vásár.⁴ Az interjúkból is az látszik, hogy a helyi közösség által kiemelten fontos kulturális örökségelemek: a fazekasság, a Túri vásár, a természeti környezet és a paraszti hagyományok, amiket tehát részletezve találunk meg a helyi értéktárban.

Elemzésünkben arra kerestük a választ, hogy a fentiekben felsorolt helyi értékekhez hogyan kapcsolódnak közösségi tevékenységek és ezenken keresztül hogyan formálódik a helyi identitás, mint az integráció egyik lehetséges eszköze. Mindehhez először a kulturális és közösségi élet legfontosabb tereit és szereplőit tekintjük át. Az esettanulmányban most a helyi közösségnek azon tereire koncentráltunk, amelyek nem csupán találkozási pontként jelennek meg a helyi társadalom tagjai számára, hanem ahol a közös kulturális tevékenységeken és

3 2019. november

4 1. Mezőtúr város címere, 2. Mezőtúr hagyományos településszerkezete, 3. Mezőtúr határának tanyavilága (épületek, életmód, gazdálkodás), 4. Mezőtúr környékének holtág-rendszere, az ehhez kötődő kulturális és természeti értékek, 5. Bel- és külterületi határrészek és földrajzi helyek elnevezése, 6. Mezőtúr (alapfokú, középfokú) iskolái, iskolaváros jellege, 7. Mezőtúr műemlékei és műemlék jellegű épületei, valamint helyi védelem alatt álló épületei, 8. A túri vásár, 9. ArTúr Fesztivál, 10. EastFest, 11. A Mezőtúri Képzőművészeti Alkotótelep (Takács-tanya) épülete, művészi tevékenysége és a műalkotások, 12. A Túri Fazekas Múzeum és a Badár Emlékház és Műhely épülete, gyűjteményei, 13. A Kun Zsigmond Néprajzi Gyűjtemény 14. A városunkban élő Népművészet Mestere és Népi Iparművész címmel rendelkezők munkássága, 15. A mezőtúri fazekasság, 16. A Badár-család munkássága, kerámiáik, 17. A gasztronómia elemei a helyi kultúrtájban: Túri bicskás hús; Túri percc; ujjpercc. A birkahús (juhús) az emberi élet fordulóihoz és az ünnepekhez kötődő fogyasztása, 18. A mezőtúri tájszlás – a „túrias beszéd”, 19. Hortobágy-Berettyó Hármasszilip és Árvízkapu, 20. Pikó Pál az önálló Mezőtúr-Mesterszálás Ármentesítő Társulat első igazgató főmérnökének munkássága. 21. A földikutya populáció, 22. Alföldi téglárium című feliratos téglák állandó kiállítása, 23. Mezőtúr híres orvosai és patikusai, 24. A mezőtúri birs kulturális öröksége.

értékeken keresztül közösségek és helyi identitás születet. Azokra a helyekre koncentrálunk elsősorban, amelyek nyitottak a helyi közösség tagjai számára, így például az oktatási intézmények, vagy munkahelyek közösség és értékformáló szerepével most nem foglalkozunk, mert ezek olyan terei a közösségnek, amelyek zártabbak, bizonyos tevékenységhez és adott közösséghez kötődnek.

A közösségek terei és intézményei

A kulturális élet egyik meghatározó tere és egyben intézménye Mezőtúron a Községi Ház, amelynek intézményes feladata a közösségi élet szervezése. Ez a helyi közösségszervezés hivatalos intézménye, de számos civil kezdeményezés, klub is helyet kap a Községi Házban. A város legnagyobb kulturális rendezvényei a Községi Házhoz kötődnek, a város egyik legfőbb közösségi-kulturális rendezvényét, a Túri vásárt is a Községi Ház szervezi. Az önkormányzat által kezdeményezett és finanszírozott események is a Községi Ház szervezésében, sokszor a Községi Ház épületében zajlanak. A Községi Házban működik a helyi könyvtár, van benne egy rendezvények megtartására alkalmas terem és több pontja kiállítóterként működik. Kisebb termeiben pedig klubok, kis szervezetek, csoportok és különféle közösségi és sport szolgáltatások is helyet kapnak: pl. Búzavirág népdalkör, Impro fotóklub, Népi díszítőművészeti szakkör, Petőfi Dalkör, Túr-tű foltvarró szakkör, Vivace kamarakórus. Ezek a klubok, kisközösségek, amelyek nem bejegyzett szervezetek ugyan, de a helyi közösségi élet fontos intézményei, a közösségi találkozások, a helyi közös érték és hagyományörzés meghatározó szereplői. Fontos kiemelni, hogy tagjaik között nagyobb arányban találunk nőket, a népművészet és népzene ápolásában Mezőtúron is jelentős szerepet töltenek be a nők.

A Községi Házhoz szorosan kapcsolódik, de egy önálló és fontos kulturális tér a városban a korábbi zsinagóga épületéből kialakított kiállítóter, ami számos helyi és nem helyi művész kiállításának, és egyéb kulturális eseményeknek is (pl. koncertek) teret biztosít.

A Túri Fazekas Múzeum bár önkormányzati kezelésben van, mégis egy önálló kulturális-közösségi térként értelmezhető a városban; egy olyan közeg, ahol nemcsak a fazekasság hagyományait ápolják és őrzik, hanem a helyi kultúrában és közösségben fontos találkozási pontként is megjelenik. Számos jelentős közösség és identitásépítő kezdeményezés

(múzeumpedagógiai programok, konferenciák) is a Fazekas Múzeumból indulnak ki. Így például a már többször megrendezett Kézműves Vásár – esetenként a Túri vásár párhuzamos eseményeként –, ami a hagyományos kézműves termékek börzéjét jelenti.

A kultúra és közösségi élet szempontjából meghatározó tér és intézmény a Sportcentrum, ami jellemzően a sporteseményeknek ad otthont, de esetenként más közösségi események is helyet kapnak itt. Az 1960-as években a legkorszerűbbnek számító sportlétesítmény az idők folyamán erőteljesen leromlott, de 2011-től folyamatosan zajlanak a felújítások, amelyek köszönhetően egyre korszerűsödik az épület és sportpálya. A Sportcentrum a város egyik kiemelkedően fontos és kedvelt közösségi tere.

A helyi imázs szempontjából jelentős, több funkcióval rendelkező tér a városban az Erzsébet Liget, amelynek szomszédságában foglal helyet a helyi piac is, így ezáltal is fontos és hagyományos találkozási pont a helyi közösség tagjai számára. Emellett a Liget jelentős rendezvényter is, valamint a város lakóinak kiemelten fontos rekreációs tere, amit tovább erősít, hogy közvetlen környezetéhez a város legnagyobb játszótere is tartozik. A Liget, mint közpark a városias szabadidő eltöltés egyik fő tere és egyben a város egyik szimbolikus tere is.

„Erzsébet-liget és a 6 hektáros Ligeti-tó, mely körül közel 1200 méter sétány és kerékpárút nyújt ideális helyet a sétára, illetve az aktív pihenésre. A családok körében kedvelt a tó partján kialakított modern játszótér, valamint az árnyas liget. A tó vízi- és madárvilága a természetbúvároknak tartogat sok felfedezni valót, az idelátogató horgászok pedig biztosak lehetnek a gazdag zsákmányban.” (www.turihorgasz.hu).

A közösségi terek szempontjából fontosak a helyi vendéglátó szolgáltatók, azaz az éttermek és kocsmák. Ezek közül kiemelkedik a Nemzeti Szálloda, ami nemcsak mint étterem fontos, hanem a város szimbolikus épülete is. Tulajdonosa a város egyik legnagyobb mezőgazdasági vállalkozója. A Nemzeti Szálloda számos közösségi és privát (pl. esküvői vacsora) rendezvénynek ad otthont. Hasonló szimbolikus funkcióval rendelkezik még a vendéglátó helyek közül a Zsindelyes Fogadó, amely műemlék épület és történetében meghatározó elem, hogy Petőfi Sándor is megszállt benne és emellett fontos közösségi tér is, de alapvetően inkább a privát kapcsolatok tere.

Két új közösséget formáló tér is megjelent az elmúlt években a városban. Az egyik az Önkormányzat kezelésében működő Kézműves Ház, ami szorosan kapcsolódik a helyi turisztikai fejlesztésekhez is. A Kézműves Ház a 2016-os Tradíciók és lehetőségek városa TOP Komplex turizmusfejlesztés a mezőtúri városházán projekt keretében valósult meg. Egy korábbi lakóépület felújításával hozták létre, amely szervezett foglalkozásoknak (pl. kovácsműhely, fazekasság, citerakészítés), valamint egyéb kulturális rendezvényeknek, találkozóknak ad otthont és a város hagyományainak fontos bemutató és szimbolikus tere lett.

Egy még újabb és innovatív közösségi térként jelenik meg a Túri Kamra, ami a helyi termelők termékeit kínáló bolt és kávézó egyben. A Túri Kamra civil kezdeményezésre jött létre, egy helyi vidékfejlesztési szakember vállalkozásaként. A termelői bolt Mezőtúr és környékének kb. 40 termelőjét fogja össze és teszi elérhetővé a helyi és nem helyi vásárlók számára. Azon túl, hogy a termelők számára fontos közösségteremtő tényező, a hálózatosodás megteremtője és ezzel a termelők közösségi integrációjának alapja, a helyi lakosság számára is fontos identitáserősítő és közösségi térként jelenik meg. A vásárlók között azokat a helyi lakosokat találjuk, akik számára a helyi termelők termékei plusz értéket jelentenek,⁵ azon túl, hogy a kistermelői termékeknek önmagukban is van egy speciális vásárlóközönsege. A Túri Kamra nem csak a saját helyszínén jelenik meg, de a legfontosabb kulturális rendezvényeken kitelepülve teremt lehetőséget a helyi termékek vásárlásán keresztül az identitás erősítésére, a helyi közösség tagjai számára. A Túri Kamra tehát nem csupán egy termelői hálózat alapja, de a helyi identitás megerősítésében is kulcsszerepet játszik ma Mezőtúron. Tulajdonosa aktív kultúra- és közösségfejlesztő, illetve a vidékfejlesztés legtöbb területén aktív szakember, vállalkozónő, ami a Túri Kamra helyi szerepében is megmutatkozik. A Túri Kamra tulajdonképpen egy közösségi tér, és egy a termelők hálózatának „szervezete” egyben.

A közösségi tereken túl, amelyek inkább a lazább találkozásoknak és klubéletnek biztosítanak lehetőséget, a közösségi élet meghatározó intézményei a civil szervezetek. A negatív demográfiai tendenciák ellenére Mezőtúron magas a működő civil szervezetek száma, amelyek között főként közművelődési, oktatási, sport alapítványok és egyesületek vannak. Számos civil szervezet van jelen tehát a városban,

5 A Túri Kamra szlogenje: Mezőtúr értéke, közösségünk ereje.

de fontos megjegyezni, hogy a közösség integrációjában és/vagy a helyi identitásépítésben csak kevés játszik jelentős szerepet. Jellemzően a helyi civil szervezetek zárt közösségként működnek, sokan nem is tudnak a létezésükről, nyilvánosan ritkán jelennek meg, így a helyi társadalom integrációjában nincs komoly szerepük. Számos vadásztársaság, érdekvédelmi szervezet, vagy oktatási intézményhez köthető alapítvány, egyesület működik a városban, de ezek zárt közösségként, meghatározott célok és tevékenységek mellett működnek. Ezek közül kiemelkedik a Mezőtúri Mérnökök Baráti Köre Egyesület, amely a helyi értelmiség és alapvetően a helyi gazdasági elit fontos szervezete, a Mezőtúri – már megszűnt – mezőgazdasági gépészmérnöki képzést nyújtó Főiskolán végzett, illetve Mezőtúr és környezetében tevékenykedő mezőgazdasági, műszaki, vidékfejlesztési szakembereit tömöríti egybe. Bár ez egy zárt közösség, mégis mint a helyi gazdasági értelmiség szervezete fontos szerepet játszik a helyi közösségi életben is, eseményeik fontos események a városban, tagjaik sokszor patrónusként jelennek meg más rendezvényeken, kezdeményezésekben.

Néhány szervezet van csak a városban, amely aktív résztvevője a helyi közösségfejlesztésnek, az önkormányzathoz kapcsolódóan vagy azt kiegészítve, esetenként annak alternatívjaként szervez programokat. Ezeknek a szervezeteknek fontos célkitűzése a kultúra alapú közösségfejlesztés, azaz a társadalom integrációjának erősítése.

A Mezőtúri Lokálpatrióta Egyesület az egyik legfontosabb helyi civil szervezet, amely tevékenységében kiemelten fontos helyet foglal el a helyi identitás erősítése és a helyi fejlődés. Tagjaik a helyi politikába is bekapcsolódnak, fontos szereplői a helyi gazdaságnak és a szervezet saját alternatív rendezvényekkel is próbálkozik a közösségfejlesztésben, pl. parasztlakodalom, disznóvágás, termelői piac.

Újabb, a helyi vidékfejlesztési és kulturális szakemberek kezdeményezésével létrejött egyesület, mely egyre nagyobb jelentőségre tesz szert a városban és egyre nagyobb aktivitást mutat jelenleg – ezzel némileg átvéve a Lokálpatrióták helyét vagy esetenként azzal versengő szerepben is – a Közösség a megújuló vidékért Egyesület, amely szorosan kapcsolódik a már említett Túri Kamrához, annak szervezeti előzményének is tekinthető. Az Egyesület legfőbb tevékenysége a hagyományörzés és ezen keresztül a közösség- és identitásfejlesztés. Projektjeik között olyanokat találunk, mint a „Kalandozások a Körös-menti Kamrákban”,

„Hagyományértelmezések a nagykunsági paraszti tárgykultúrában” három napos rendezvénysorozat, V. Mezőtúri Fazekasok Országos Találkozója, vagy A Mezőtúri Járás hagyományaira épülő értékteremtő jó gyakorlatok átadása a helybeli fiatalok számára. Rendezvényeik között találjuk a Nagykunsági hagyományörző napot, a Helyi termék és turisztikai konferenciát és a vidékfejlesztési szakmai fórumokat is. Az Egyesület szorosan együttműködik a helyi kulturális intézményekkel (pl. Fazekas Múzeum) és a kulturális életben aktív civil szervezetekkel egyaránt.

A két fenti szervezet mellett a specifikusan kulturális szervezetek vannak még jelen, melyek tevékenységükben fontos érték- és hagyományörzés látnak el, ilyen például a Bodoki Fodor Helytörténeti Egyesület, amely a helytörténet iránt érdeklődő mezőtúriakat tömöríti egybe. Saját folyóirata van, a Lámpás, és az Alföldi téglárium című feliratos téglák állandó kiállítását is az egyesület üzemelteti.

Fontos szereplője még a helyi kulturális életnek a Szivárvány Citerazenekar, amely a helyi hagyományörzés egyik kulcsszereplője. Nem csak a kisvárosiak identitásában játszik fontos szerepet, de a város imázsának, hírnevének is egyik legfőbb eleme.

Fontos megjegyezni, hogy jellemzően egy szűk kör, ugyanaz a néhány személy játssza a fő szerepet a helyi kulturális életben, és ezen keresztül ők a fő szereplői a helyi közösség- és identitásfejlesztésnek is. A helyi lakosságból jellemzően ugyanaz a tágabb és szűkebb kör szólítható meg a rendezvényekkel, közösségfejlesztési programokkal. Fontos eredménye a helyi közösségfejlesztési és identitáserősítő kezdeményezéseknek, hogy az elmúlt években ez a kör bővülni és erősödni látszik, pl. a helyi termékek iránti elkötelezettség egy ilyen kapcsolatot jelent. Ugyanakkor azt is fontos megjegyezni, hogy a helyi társadalom legalsó szegmensében elhelyezkedő, jellemzően hátrányos helyzetű roma lakosságot nagyon nehéz megszólítani a jelenlegi programokkal. Jellemzően a rendezvényeken sem jelennek meg, csak a nagyobb városi fesztiválok, vagy a Túri vásár az, ahova néhányan ellátogatnak. A helyi rendezvények és közösségfejlesztési programok leginkább a középkorú, aktívabb, családos középréteget érik el a helyi lakosságnak, bár néhány szervezet célzottan a fiatalokat vagy az időseket szólítja meg, a teljes helyi társadalmat megmozgató események, kezdeményezések nem tudják maradéktalanul elérni a célkitűzéseiket.

Jellemző problémaként fogalmazták meg a megkérdezettek, hogy a mezőtúriakra alapvetően

bizalmatlanság, irigység jellemző. Az új kezdeményezéseket – érkezzen az helyi vagy külső kezdeményezőtől egyaránt – bizalmatlanul fogadják. Fontos problémaként élük meg a kulturális élet kulcsszereplői, hogy minden újítás alapvetően egy inkább elutasító közegben indul el és csak nagyon nehezen fogadják el a változásokat, a közösségi kezdeményezéseket a helyiek. Az elfogadást sokszor segíti, ha a kezdeményezés egy kisebb, már elfogadott közösség tagjától (klub, kör stb.) indul el. Ezek a kisközösségek szolidárisak a tagjaik felé, így a tágabb társadalmi közegben is segítik az elfogadást.

A közösségi élet kisvárosias jellegét az intézményesített forma és a városias terek (Liget, Községi Ház stb.) adják. A városias értékek miatt könnyebben befogadják a kívülről érkezőket, ha valaki tesz a városért, azt elfogadják, ha nem helyi születésű is. Az informális kapcsolatok fontossága, a „mindenki ismer mindenkit” érzése pedig egyfajta kisteleplési sajátosságként értelmezhető. A falusi vonás, hogy mindenki ismer mindenkit, aminek negatív eredménye a pletyka, a „mit szólnak a szomszédok” félelme a rendezvényeken való részvételnek vagy a szervezetekbe való bekapcsolódásnak is sokszor a gátját jelenti. Mezőtúr tehát egy olyan település, amely közösségi életet tekintve egyaránt hordoz városias és falusias elemeket, gazdag kulturális örökség és viszonylag aktív közösségi élet jellemzi.

A következő fejezetben áttekintjük azokat a helyi értékeket, hagyományokat, kulturális örökség elemeket, amelyek a helyi társadalomban integrációs kapacitással rendelkeznek, vagy rendelkezhetnek.

Hagyomány, identitás és közösség

A helyi fejlesztési stratégiák és dokumentumok és a kutatás során felkeresett helyi szereplők egyaránt a kitörési pontot a helyi kultúra- és közösségfejlesztésben és az ehhez kapcsolódó turizmusfejlesztésben látják. A közösség és helyi identitás jelentheti az alapját a város lakosságmegtartó képessége növelésének, valamint a helyi értékekre és hagyományokra építő turizmus- és szolgáltatásfejlesztésben komoly potenciált látnak a megkérdezettek.

Az esettanulmány segítségével azonosíthatóvá válnak a helyi kultúrának és hagyományoknak a kisvárosi milióban az integrációt elősegítő és gátló tényezői.

Mezőtúron a helyi imázs és identitás legfőbb kulturális eleme a fazekasság. Általánosan elfogadott kulturális örökség, amit a város legfőbb kulturális

markerének tartanak, amire a hely jelentése épül. Vannak még helyben ma is aktív fazekasműhelyek, bár a mesterség presztízse és szerepe átalakult. A rendszerváltás előtt, illetve még a 90-es években is a fazekasműhelyekben tevékenykedő művészek és népművészek helyben, megrendelésre dolgoztak, azaz a fogyasztók keresték a termelőt, míg ma a legnagyobb művészek is különböző vásárokon maguk viszik a fogyasztókhöz a termékeiket. Talán ez a szerepváltozás és presztízsveszteség is okozza, hogy a mezőtúri fiatalabb aktív fazekasok között nagyobb arányban találunk ma már nőket. Ugyanakkor elmondható, hogy Mezőtúron a Türi Fazekas Múzeum az örökség ápolásának a legfontosabb tere és a Türi kamrában is fontos termékként jelennek meg a helyi fazekas termékek. Az Önkormányzat is a legfontosabb identitás- és imázs-elemként kezeli a fazekasságot. Az általános elfogadottság pozitívan befolyásolhatná a helyi lakosság fazekassághoz kapcsolódó identitására épülő integrációját. Ugyanakkor megfigyelhető egyfajta kiegészítés, közömbösség a fazekasság és fazekas hagyományok irányában a város lakossága körében. Azzal együtt, hogy az iskolák, óvodák nevelési programjának is része a helyi fazekasság megismerése, és az erre épülő identitás megalapozása, az látszik, hogy a felnőtt lakoságnak már csak nagyon kis hányada mozgósítható a fazekassággal kapcsolatos eseményekre. Egyre kevesebben keresik helyben a fazekas termékeket – bár ez utóbbi esetében a Türi Kamra megjelenése némi változást jelentett, mert a 90-es években a Népművészeti Bolt megszűnése után csak közvetlenül a termelőktől volt elérhető a fazekas termék, ami nagyban csökkentette a fazekas áruk helyi fogyasztását. Összességében azonban az látszik, hogy bár mindenki a város legfőbb kulturális örökségének tekinti a fazekasságot, ennek közösségformáló ereje gyenge, egyfajta üres szimbólumként jelenik meg.

Ha a helyi imázs- és identitásépítésről van szó, mind a rendezvények, mind a szimbólumok esetében központi jelentőséggel bírnak a paraszti hagyományok, amelyek között a kézművesség és folklór mellett nagyon fontos helyet kap a tradicionális paraszti gasztronómia is. A népművészet kiegészítve gasztronómiai eseményekkel a legkedveltebb és leglátogatottabb helyi események (pl. disznóvágás, lakodalmas, stb.). A hagyományos paraszti ételek főzőversenye a nagyobb rendezvényeknek, mint a Türi vásárnak is fontos eleme. A Türi Kamra kínálatában is központi helyet foglalnak el a tradicionális paraszti hagyományokra, receptekre épülő termékek. A paraszti tradíciókra nagy igény van a helyiek körében, fontos közösségformáló eleme a helyi közösségnek. Számos

civil szervezet, klub, kisközösség épül a városban a paraszti hagyományokra (népzene, népművészet). A helyi identitás megerősítésében kulcsszerepet játszanak ezek a paraszti hagyományok, ugyanakkor nehéz megtalálni benne a hely-specifikus sajátosságokat, mivel ezek közös elemei a magyar vidéknek, így Mezőtúr jelentését, imázsát ezen keresztül önmagában nem lehet megragadni. Ez a fajta univerzális vidéki jellege gyengíti a helyi identitásban játszott szerepét. Mindezt tovább erősíti, hogy a külső fogyasztók, látogatók számára sem jelentenek elég erős vonzerőt a nem specifikus paraszti hagyományok, amelyek minden vidéki település kínálatában és imázsában ott vannak. Így a helyiek is nehezen tudják ezekkel a paraszti jellegzetességekkel meghatározni önmagukat, azaz a saját helyi identitásukat a kívülállók számára.

A helyi identitás és imázs szempontjából fontosak még a helyi épített és természeti környezet jellegzetességei. Az épített környezet szempontjából a legfontosabbak a templomok, két református és egy katolikus templom, valamint a zsinagóga épülete, az iskolaépületek valamint a már említett Nemzeti Szálloda és Zsindelyes Fogadó, és a Fazekas Múzeumnak otthont adó Bolváry ház. Összességében azonban elmondható, hogy igazán meghatározó épített örökség, amely turisztikai vonzerővel bír, nincs a városban. A református egyházközség 2018-ban indult Történelmi Emlékhely projektje kertében a belvárosi nagytemplom és a hozzá kapcsolódó épületek (könyvtár, torony, kántorlakás, stb.) felújításával egy látogatóközpont jön létre, amely új turisztikai funkciót ad a városlakók számára fontos és szimbolikus épületeknek. Az interjúk alapján az látszik, hogy a helyiek a természeti környezetre, a Körös-völgyre tekintenek igazán kuriózumként, amelyben minden kért nagy turisztikai vonzerő lehetőségét látja. A városon keresztül folyó Berettyó-csatorna, valamint a város környéki Körös holtág-rendszer és élővilága az, amire a helyiek igazán büszkék, és ami kiemelten fontos eleme a helyi turizmus-stratégiának is. A horgászok számára vonzó célpont a holtág-rendszer, több nem helyi lakos is rendelkezik hétvégi házzal a vizek partján. Ugyanakkor ezen túlmenően nagyobb turisztikai vonzerőfejlesztés még nem történt. Számos ötlet van jelen mind az önkormányzat, mind a civilek, mind a helyi gazdasági élet szereplői részéről, de ezek még megmaradtak az ötlet szintjén és a megvalósításukhoz hiányzik az összefogás, sokszor halnak el kezdeményezések az érintettek összefogásának és a kompromisszumnak a hiánya miatt (pl. hajókikötő). Mezőtúr tehát alapvetően gazdag természeti és kulturális örökséggel rendelkezik, amely része is a helyi identitásnak, de sem a külvilág felé artikulálni, sem

Kulturális elem	Integrációt pozitívan befolyásoló hatás	Integrációt negatívan befolyásoló hatás	Legfőbb helyi szereplők
mezőtúri fazekasság	közös imázst és identitást jelent	üres szimbólum	helyi fazekasok, fazekas Múzeum, helyi önkormányzat, Túri kamra
paraszti hagyományok	közös érték, közösségi programok alapja	nincs benne a hely jelentése	helyi civil szervezetek, hagyományörző klubok, önkormányzat, Túri kamra
természeti és épített környezet	helyspecifikus karakter	közösségépítő ereje gyenge	helyi önkormányzat, civil szervezetek

pedig erre építve a közösséget megerősítő programokat, kezdeményezéseket elindítani eddig nem sikerült.

Összességében tehát Mezőtúr esetében a helyi kulturális értékek és hagyományok, valamint a közösség és integráció kapcsolatáról az mondható el, hogy a városnak van egy unikális, mindenki által elismert sajátossága, amire a hely jelentése (sense of place) építhető, ez pedig a fazekasság. Ugyanakkor ez jelenleg egyfajta üres szimbólumként van jelen, integráló hatása gyenge. A legnagyobb közösség-szervező erővel a paraszti hagyományok rendelkeznek, ezeknek viszont mind a hely jelentése, mind a helyi identitás szempontjából gyengébb hatása van, hiszen univerzális vidéki szimbólumokról és hagyományokról van szó, amelyen keresztül nehezen ragadható meg a hely jelentése és a helyiek identitása egyaránt. A helyi épített és természeti környezet bár rendelkezik némi sajátosan mezőtúri jellegzetességgel, van benne tehát unikális és kuriózum egyaránt, közösség-szervező ereje gyengébb, mint a paraszti hagyományoké, bár a helyi identitás meghatározásában és a külvilág felé való artikulálásában jelentősebb szerepet játszik.

Összegzés: kultúra és integráció

Mezőtúr gazdaságát és társadalmát alapvetően meghatározzák a mezővárosi adottságok, a járásban betöltött központi szerepköre, a szolgáltatások és vállalkozások koncentrációja. A 20. század első feléig virágzó város népessége az elmúlt évtizedekben folyamatosan csökken. A népességszám-csökkenés elsődleges oka a – főként a fiatalokat és a magasabb iskolai végzettséggel rendelkezőket érintő – szelektív migráció. A folyamatos népességcsökkenés mellett súlyos társadalmi probléma, hogy a lakosság képzettségi szintje összességében elmarad az országos átlagtól, és a megyei átlagnál is kedvezőtlenebb képet mutat. A negatív tendenciák, az egyre fogyó

helyi értelmiség és középosztályi rétegek ellenére aktív civil és közösségi élet jellemző a városra, és a kulturális szervezetek a legaktívabbak.

A helyi vezetők és nem csak a kulturális élet szakemberei, de a helyi politikusok is a helyi kulturális örökségre, a helyi sajátosságokra mint a kisváros társadalmi és gazdasági fellendítésének az egyik kulcsára tekintenek. Tehát az endogén fejlesztés, vagy más néven a Ray-féle kultúra-gazdaság (Ray 1998; Murdoch 2000) jelen van a mezőtúri fejlesztési elképzelésekben és kezdeményezésekben.

Mezőtúron számos kezdeményezést és projektet találunk – úgymint a Kézműves Ház, a Fazekas Múzeum, a Lokálpatrióta Egyesület, vagy a Túri kamra stb. programjai és kezdeményezései –, amelyekben a hely jelentésére (sense of place), azaz a helyi hagyományokra vagy a helyi épített és természeti környezetre alapozva a helyi lakosság helyhez kötődését (place attachment) kívánják megerősíteni, amely pedig kulcseleme a helyi társadalom integrációjának is.

A mezőtúri esettanulmány megerősíteni látszik Graham és munkatársainak (2009) eredményeit, amelyek szerint az épített környezetnek kisebb szerepe van a helyhez kötődés kialakulásában. Mezőtúr esete is azt példázza, hogy bár vannak jellegzetes épített örökségelemek a városban, a helyhez kötődésben a nem hely-specifikus, de a közösségi hálózatok és kapcsolatok megerősítésében jobban működő paraszti hagyományoknak sokkal nagyobb szerepe van.

Mezőtúron is megkezdődött egyfajta hely-alapú identifikációs folyamat (Marsden 1999), amelyben a helyi kulturális élet régi és új szereplői egyaránt kulcsszerepet játszanak. Ebben az identifikációs folyamatban egyelőre a kulcselemet a paraszti hagyományok jelentik, de számos kezdeményezés van, amely próbálja a hely jelentését sokkal inkább magába foglaló fazekasságot, meg az épített és természeti környezetet is beépíteni ebbe az identifikációs

folyamatba. Ezeknek a kezdeményezéseknek egyértelműen a helyi kultúrára építő termékek és szolgáltatások létrehozása és ezen keresztül a helyi gazdaság fejlesztése a célja. Mezőtúron is kezdetét vette az a folyamat, amikor az új formálódó identitások összeolvadnak a gazdasági lehetőségekkel és tevékenységekkel (Bessièrre 1998; Kneafsey – Ilbery – Jenkins 2001; Mettepenningen és mtsai 2012; Moragues-Faus – Sonnino 2012), amire jó példa a Tűri kamra vagy a református egyház történelmi emlékhely projektje, de egyelőre ezek még nem formálódtak egységes vidékfejlesztési stratégiává.

Kutatásunk eredményei közül kiemelendő a kisvárosi miliő integrációs hatása, amely a közösségi kapcsolatok esetében a városias és falusias elemek keveredését jelenti. Az, hogy a folyamatok és kezdeményezések egy kisvárosi miliőben zajlanak, alapvető jelentőségű azok sikerében vagy kudarcában, azaz a kisvárosi miliő esetében a városias elemek (mint a nyitottabb közösség, az intézményszerű közösségi formák) inkább ösztönzőleg, míg a falusi vonások, úgymint a bizalmatlanság, pletyka, újonnan érkezők elutasítása pedig gátlóan hatnak a helyi közösség kohéziójára, az új, identitást erősítő kezdeményezésekre.

A mezőtúri esettanulmány rávilágít arra, hogy a kis számú, mégis sajátos helyi kulturális érték és hagyomány mellett (lásd Mezőtúr esetében a fazekesség, vagy a helyi természeti és kulturális környezet, amikre a helyi imázs épül) kimutathatók valamifajta közös vidéki kulturális jelentéstartalmak, a paraszti kultúra és hagyományok attribútumai. Ezek minden vidéki helyi közösség számára a helyi identitás és közösség, azaz a kultúra-alapú hely megalkotásának és a helyi integrációnak az alapját jelenthetik.

A mezőtúri eset azt mutatja, hogy a kultúra- és hely-alapú integráció szempontjából az a kérdés, a helyi szereplők mennyire képesek az integrációt segítő mechanizmusok továbbterjesztésére, a kezdeményezések stratégiává formálására, hisz a kulturális értékek, a helyi identitás és a helyi közösség, vagy akár a kisvárosi miliő önmagában nem elegendő a helyi társadalom integrációjának megteremtéséhez, a helyi társadalom és gazdaság fellendítéséhez.

Felhasznált szakirodalom

- Barolsky, Vanessa – Chandré Gould 2016 Making Sense of the Duality of Social Cohesion. *SA Crime Quarterly*, (55) March, 3-5. <https://doi.org/10.17159/2413-3108/2016/v0n55a763>
- Bell, David 2006 Variations on the Rural Idyll. In Terry Marsden – Patrick Mooney – Paul Cloke eds. *The Handbook of Rural Studies*, SAGE Publications Ltd, London. 149-160. <https://doi.org/10.4135/9781848608016>
- Bessièrre, Jacinthe 1998 Local Development and Heritage: Traditional Food and Cuisine as Tourist Attractions in Rural Areas. *Sociologia Ruralis*, (38) 1:21-34. <https://doi.org/10.1111/1467-9523.00061>
- Caftanzoglou, Roxane – Helen Kovani 2008 Cultural Identities and Integration in Rural Greece. *Sociologia Ruralis*, (37):240-254. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9523.1997.tb00048.x>
- Cramm, Jane M. – Anna P. Nieboer 2015 Social Cohesion and Belonging Predict the Well-Being of Community-Dwelling Older People. *BMC Geriatrics*, (15) 1:30. <https://doi.org/10.1186/s12877-015-0027-y>
- Csurgó Bernadett 2013 *Vidéken lakni és vidéken élni: A városból vidékre költözők hatása a vidék átalakulására*. Argumentum – MTA TK Szociológiai Int., Budapest.
- Forrest, Ray – Ade Kearns 2001 Social Cohesion, Social Capital and the Neighbourhood. *Urban Studies*, (38) 12:2125-2143. <https://doi.org/10.1080/00420980120087081>
- Graham, Helen – Rhiannon Mason – Andrew Newman 2009 *Literature Review: Historic Environment, Sense of Place, and Social Capital*. <https://eprints.soton.ac.uk/182155/>
- Hajdú Zoltán 2005 *Magyarország közigazgatási földrajza*. Dialóg Campus, Budapest – Pécs.
- Halfacree, Keith 2006 Rural Space: Constructing a Three-Fold Architecture. In Terry Marsden – Patrick Mooney – Paul Cloke eds. *The Handbook of Rural Studies*. SAGE Publications Ltd., London, 44-62. <https://doi.org/10.4135/9781848608016.n4>
- Horlings, LG, D Roep – W. Wellbrock 2018 The Role of Leadership in Place-Based Development and Building Institutional Arrangements. *Local Economy*, 33, 3:245-268. <https://doi.org/10.1177/0269094218763050>
- Jepson, Deborah – Richard Sharpley 2015 More than Sense of Place? Exploring the Emotional Dimension of Rural Tourism Experiences. *Journal of Sustainable Tourism*, (23) 8–9: 1157-1178. <https://doi.org/10.1080/09669582.2014.953543>

- Kézy Béla – Komádi Mónika – Róka László – Juhász Attila 2017 *FOGLALKOZTATÁSI HELYZETELEMZÉS „Mezőtúri járási foglalkoztatási együttműködések” TOP-5.1.2-15-JN1-2016-00007 azonosító számú projekt*. MEGAKOM Tanácsadó Iroda.
- Kneafsey, Moya – Brian Ilbery – Tim Jenkins 2001 Exploring the Dimensions of Culture Economies in Rural West Wales. *Sociologia Ruralis*, (41) 3:296-310. <https://doi.org/10.1111/1467-9523.00184>
- Kvale, Steinar 1994 Ten Standard Objections to Qualitative Research Interviews. *Journal of Phenomenological Psychology*, (25) 2:147-173. <https://doi.org/10.1163/156916294X00016>
- Lew, Alan A. 2017 Tourism Planning and Place Making: Place-Making or Placemaking? *Tourism Geographies*, (19) 3:448-466. <https://doi.org/10.1080/14616688.2017.1282007>
- Marsden, Terry 1999 Rural Futures: The Consumption Countryside and Its Regulation. *Sociologia Ruralis*, (39) 4:501-526. <https://doi.org/10.1111/1467-9523.00121>
- Mettepenningen, Evy – Valerie Vandermeulen – Guido Van Huylenbroeck – Nick Schuermans – Etienne Van Hecke – Lies Messely – Joost Dessein – Marie Bourgeois 2012 Exploring Synergies between Place Branding and Agricultural Landscape Management as a Rural Development Practice. *Sociologia Ruralis*, (52) 4:432-452. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9523.2012.00575.x>
- Mitchell, Clare J. A. 1998 Entrepreneurialism, Commodification and Creative Destruction: A Model of Post-Modern Community Development. *Journal of Rural Studies*, (14) 3:273-286. [https://doi.org/10.1016/S0743-0167\(98\)00013-8](https://doi.org/10.1016/S0743-0167(98)00013-8)
- Moragues-Faus Ana M. – Roberta Sonnino 2012 Embedding Quality in the Agro-Food System: The Dynamics and Implications of Place-Making Strategies in the Olive Oil Sector of Alto Palancia, Spain. *Sociologia Ruralis*, (52) 2:215-234. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9523.2011.00558.x>
- Murdoch, Jonathan 2000 Networks – a New Paradigm of Rural Development? *Journal of Rural Studies*, (16) 4:407-419. [https://doi.org/10.1016/S0743-0167\(00\)00022-X](https://doi.org/10.1016/S0743-0167(00)00022-X)
- Panelli, Ruth – Otilie Stolte – Richard Bedford 2003 The Reinvention of Tirau: Landscape as a Record of Changing Economy and Culture. *Sociologia Ruralis*, (43) 4:379-400. <https://doi.org/10.1046/j.1467-9523.2003.00251.x>
- Ray, Christopher 1998 Culture, Intellectual Property and Territorial Rural Development. *Sociologia Ruralis*, (38) 1:3-20. <https://doi.org/10.1111/1467-9523.00060>
- Ray, Christopher 2006 Neo-Endogenous Rural Development in the EU. In Terry Marsden – Patrick Mooney – Paul Cloke eds. *The Handbook of Rural Studies*. SAGE Publications Ltd., London, 278-291.
- Schuurman, Nora – Jopi Nyman 2014 Eco-National Discourse and the Case of the Finnhorse. *Sociologia Ruralis*, (54) 3:285-302. <https://doi.org/10.1111/soru.12040>
- Short, Brian 2006 Idyllic Ruralities. In Terry Marsden – Patrick Mooney – Paul Cloke eds. *The Handbook of Rural Studies*. SAGE Publications Ltd., London, 133-148. <https://doi.org/10.4135/9781848608016.n9>
- Smith, Melanie K. – Bernadett Csurgó 2018 Tourism, Wellbeing and Cultural Ecosystem Services: A Case Study of Örség National Park, Hungary. In I. Azara – E. Michopoulou – F. Niccolini – B.D. Taff – A. Clarke eds. *Tourism, Health, Wellbeing and Protected Areas*, CABI, Wallingford, 26-38.
- Uzzell, David – Enric Pol – David Badenas 2002 Place Identification, Social Cohesion, and Environmental Sustainability. *Environment and Behavior*, (34) 1:26-53. <https://doi.org/10.1177/0013916502034001003>
- Van Der Ploeg – Jan Douwe – Henk Renting – Gianluca Brunori – Karlheinz Knickel – Joe Mannion – Terry Marsden – Kees De Roest – Eduardo Sevilla-Guzmán – Flaminia Ventura 2000 Rural Development: From Practices and Policies towards Theory. *Sociologia Ruralis*, (40) 4:391-408. <https://doi.org/10.1111/1467-9523.00156>
- Walker, Geoffrey 2002 Contemporary Clerical Constructions of a Spiritual Rural Idyll. *Sociologia Ruralis*, (42) 2:131-142. <https://doi.org/10.1111/1467-9523.00206>
- Williams, Daniel R. 2014 Making Sense of “Place”: Reflections on Pluralism and Positionality in Place Research. *Landscape and Urban Planning*, 131:74-82. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2014.08.002>